Zeitschrift: Il glogn : calender dil pievel : annalas per historia, litteratura e cultura romontscha

Band: 25 (1951)

Artikel: Ord ina magra pastira in prau artificial de valeta

Autor: Casutt, C.P.

DOI: https://doi.org/10.5169/seals-881387

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Mehr erfahren

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. En savoir plus

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. Find out more

Download PDF: 02.02.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, https://www.e-periodica.ch

Ord ina magra pastira in prau artificial de valeta

da C. P. Casutt, Falera / Cuera

Duront la davosa uiara mundiala han ins fatg per l'entira tiara entuorn grondas megliuraziuns de tuttas natiras, per segirar alla tiara sezza ton sco pusseivel atgna vivonda. Avon quei problem de procurar in cert spazi ded èr stava igl onn 1941/42 era la vischnaunca de Falera, cura ch'entgins vischins han dumandau la vischnaunca ded ella metter ad els in cert spazi de prau a disposiziun per saver plantar depli graun e truffels per gl'agen diever. Sin cussegl dil cussegliader cantonal per la plantaziun, che fuva el medem temps era burgheis de Falera, decidan ins de megliurar in toc della pastira «Pardi», 1400 m. s. m., per quei intent, malgrad che certins fuvan dell'oppiniun ch'ina plantaziun sin quella pastira e sin quella altezia seigi strusch pusseivel. Ei setractava ded ina fetg biala, mo per gronda part fetg magra pastira, surtratga cun tscheff e brutg. Mo per part fuva tala vegnida megliurada tras far claus de nuorsas. Per part fuva ella era surtratga cun caglias e crappa che stuevan svanir. La megliuraziun de 2,46 hectaras ha custau 7845.— fr. vid la quala Cantun e Confederaziun han prestau 60%. Alla societad che haveva surpriu la plontaziun ha ei tuccau de prestar 3138.— fr. Gl'emprem onn stevan 150 aras pastira urbarisada a disposiziun per la plontaziun. La societad era gia all'entschatta pertscharta ch'il success ded ina cultivaziun sin ina pastira magra dependi dil tuttafatg ded ina buna cultivaziun. Ord quei motiv ein diversas emprovas de terratsch vegnidas pridas ed admessas alla staziun ded emprovas e perscrutaziun ad Oerlikon-Turitg, per laschar intercurir sin il cuntegn. L'analisa ha mussau, sco ins spetgava, ch'ei sesanflava mo fastitgs de cali e de phosphor en quei terren e ch'era la caltschina muncava. Grascha e puschina stevan buc avon maun e per quei motiv han ins fatg la sequenta combinaziun de cultems artificials per saver cultivar cun success quella pastira e per segirar nuniteruttamein ina cuntenteivla raccolta alla societad.

Per graun han ins impundiu per ara (100m2) duront ils onns 1943—1947,4 kg nitrophosphatcali, 3 kg cali 30%, 2 kg caltschina ni ammonsalpeter. Ultra de quei han ins aunc bess ora inaga 5 kg caltschina per ara. Als truffels han ins dau el medem temps, per ara 6 kg nitrophosphatcali, 4 kg cali 30%,

2 kg ammonsalpeter avon che plantar, sco era 3 kg calcsalpeter sco engrasch supplementar, cura ch'ils truffels catschavan. Era cheu han ins impundiu inaga 5 kg caltschina per ara. Cheutras fuva il fundament ded ina buna cultivaziun avon maun; pertgei ins astga buca spargnar il cultem en tals loghens, sch'ins vul segirar cuntenteivlas raccoltas onn per onn.
La vischnaunca ha aviert alla societad in credit sin la cassa de Raiffeisen a Falera e la societad ha da sia vart tschentau si in plan d'amortisaziun de 5 onns. Enteifer quei termin leva ella haver amortisau siu deivet de fr. 3138.—. Sco amortisaziun ha ella priu en fr. 2.50 per ara ad onn. Ultra de quei importo han ins aunc mess d'ina vart 60 cts. per ara per saver cumprar suenter 5—6 onns ina mischeida de fein e treifegl, pertgei ins leva far ordlunder in prau artificial en uorden, malgrad ils divers dubis ded enqual vischin sur la pusseivladad della cultivaziun en quei liug. Las lavurs currentas han ils societaris fatg sez. Ins sto mo aunc ventilar, ch'els hagien arau gl'entir spazi mintgamai en in di cun 10 pèra bos ne cavals vid il medem toc. La pli part della pastira vegneva denton arada cun bos e buca cun cavals. Era igl arpagar ed il better ora il cultem artifizial daventava il di d'arar, aschia che gl'entir toc fuva preparaus il medem di per semnar. Las lavurs dirigeva igl official communal per la cultura de graun e truffels, ferton ch'il cussegliader cantonal tschentava ensemen ils quantums dils divers cultems artificials che stuevan vegnir impundi. Duront 2 onns vegneva la raccolta era fatga communablamein. Silsuenter fagevan ins giu parzellas de 5, 10, 15 e 20 aras, mintgamai suenter la grondezia della famiglia che leva haver part de quella plontaziun. Sco en auters loghens eis ei era buca iu cheu senza critica de tals che han giu part, sco era ded auters che havevan buca part della plontaziun. Quella ei denton curdada ora en uorden ed ha cuntentau sin mintga vart. La vischnaunca sezza ha stuiu prestar nuot, ella ha surdau alla societad ina magra e schliata pastira de tscheff igl onn 1943 ed ha obteniu igl onn 1949 tala anavos en fuorma d'in stupent prau artificial en fetg biala pareta ed en cumpleina forza de producziun, fetg bein cultivada. La raccolta della pastira, ch'ei vegnida cultivada duront la perioda de 1943 — 1949 sulettamein mo cun cultem artificial; grascha fuva, sco ventilau, negina avon maun, vesa ora sco suonda:
La primavera 1943 han ins semnau ora 150 aras dumiec della sort Isaria, nua ch'ins ha impundiu 2 kg sem per ara. La raccolta ei stada 17 kg per ara ne total 2550 kg. La stad era stada schetga ed ins veva saviu semnar ora pér gl'emprem de zercladur sin la pastira ual arada entuorn per l'emprema gada. El meins de fenadur fuva igl èr per tal motiv fetg periclitaus. Ins ha purschiu ad el aunc el dretg mument in engrasch cun calcsalpeter supplementar che ha giu il giavischau success. La raccolta de strom ha muntau 36 kg per ara.
La primavera 1944 ha ins semnau 196 aras dumiec della sort Kenia cun in quantum sem de 2 kg per ara.

Ils tgapers

La raccolta munta 5292 kg, ne per ara in tras gl'auter 27 kg. La raccolta de strom fuva buna. Las 3 parzellas de truffels, semnai ora per emprova con ins seigi el cass de raccoltar sin quella pastira per trer ordlunder per il proxim onn las necessarias conclusiuns, han dau la sequenta raccolta: parzella 1,303 kg, parzella 2,302 kg e parzella 3,278 kg per ara. Dallas 5 aras segal d'unviern de muntogna obtegn ins 675 kg graun ne 15 kg per ara cun ina raccolta de strom maximala.

La primavera 1945 ein 161,5 aras dumiec de Kenia vegnidas semnadas ora, la raccolta ei stada 24 kg per ara, ni total 3876 kg, la raccolta de strom era puspei buna ed ei vegnida schazegiada sin 35 kg per ara. Las 75 aras truffels han dau ina raccolta de 250 kg per ara (la pli pintga raccolta 250 kg, la gronda 315 kg), ni total 18 750 kg cun ina valeta de Fr. 3 375.— (18 fr. 100 kg).

La primavera 1946 eis ei vegniu semnau ora 160 aras dumiec Isaria ed impundiu lundervi per ara 1,5 kg sem. La raccolta ei stada 4800 kg, ni 24 kg per ara. Dallas 83 aras truffels ha ins raccoltau rodund 21 500 kg ne 200—320 kg per ara, mintgamai suenter la buontad dil sem impundiu.

La primavera 1947 anflavan ins leu 85 aras segal d'unviern de muntogna dallas qualas ins ha obteniu 1600 kg segal ne 18,9 kg per ara. Dallas 120 aras dumiec Isaria han ins obteniu 3120 kg ne 26 kg per ara. Sem han ins impundiu 2 kg per ara, ne 1/2 kg per ara memia bia. Dallas 35 aras truffels han ins saviu raccoltar 250 kg per ara ne rodund 8750 kg.

La primavera 1948. Gia gl'atun han ins semnau ora 100 aras segal d'unviern de Falera. Ei setracta en quei cass ded in segal vegl de Falera il qual sgr. dr. S. Wagner della staziun d'emprovas ded Oerlikon ha selecziona u duront in partida ded onns e la quala va oz aunc adina vinavon. Igl ei enconuschent ch'il segal d'unviern de Falera ei fetg resistibels enviers gl'unviern, aschia ch'ina megliuraziun de quel ei semussada engrazieivla. Negin auter segal d'unviern enconuschent semuossa aschi dirs e resistents encunter gl'unviern sco quel. La idea de megliurar e selectar tal segal deriva dal scribent de questas lingias. Perquei ch'il segal d'unviern ha ina gronda valeta en il menaschi puril muntagnard, ein ins era semess en contact cun la sura numnada staziun svizzera e recumandau de semetter lundervi e razzar tal sin medema moda, sco gl'ei a sias uras daventau cun nos segals d'unviern della bassa gia daditg nobilisai. In auter motiv che ha stimulau de far quei pass ei era stau quel, che tut las sorts nobilisadas de segal d'unviern han disdetg totalmein en nossas relaziuns de muntogna. Ei haveva num mantener e megliurar il vegl, ni schar ira tut alla malura che fuss stau de deplorar zun fetg. La raccolta ei stada gl'atun 1948 1900 kg. Ina neiv curdada pér duront il meins de zercladur haveva donnegiau il segal considerablamein. La raccolta de strom ha muntau sin 40 kg per ara ne rodund 4000 kg. Semnau ora havevan ins 1,5 kg segal per ara. 35 aras ein vegnidas plantadas cun salin d'unviern alla quala ins ha impundiu 1,7 kg sem per ara. La raccolta de salin ei stada, cun 665 kg ne rodund 19 kg per ara, mediocra. In spazi de rodund 100 aras ei vegnius plantaus ora cun dumiec della sort

Isaria, dal qual ins ha saviu raccoltar rodund 2600 kg. Igl onn 1948 ha igl èr de graun obteniu per cultem 4 kg nitrophosphatkali per ara. Gl'entir spazi pastira, ussa in stupent èr, ei vegnius semnaus en cun ina mischeida de fein e treifegl, che secomponeva sco suonda:
25 grams Bastardklee, 70 grams Wiesenschwingel, 50 grams Rotschwingel, 30 grams Knaulgras, 40 grams Timothe, 20 grams Wiesenfuchsschwanz, 60 grams Wiesenrispengras, 40 grams Fioringras, e 50 grams Kammgras, total 385 grams per ara.
La primavera 1949 ha il prau artificial obteniu mo 2 kg nitrophosphatkali per ara, il qual engrasch sto vegnir taxaus per memia fleivels en compareglaziun cun la raccolta che fuva de spetgar. Il spazi avon maun ei vegnius partius giu per la raccolta en parzellas de 10 aras, las qualas ins ha ingantau per gl'emprem tagl. Ins ha pagau per talas 35—50 frs. per ara. La raccolta de fein fuva excellenta ed ei vegnida taxada in tras gl'auter sin 7o kg per ara, ni 700 kg per parzella. Il secund tagl ei vegnius paschentaus cun las vaccas de casa e vess, de raccoltar, dau in considerabel quantum risdiv. Havess ins segau tala pastira avon la cultivaziun e megliuraziun, fuss la raccolta per ara in tras gl'auter buca stada de quintar pli che 8—10 kg per ara e da quei il bia in fetg schliet tscheff.
La producziun de quella pastira dependa el futur della cultivaziun tras la vischnaunca sco possessura. Ei fuss buca de capir, sche quella biala pastira ch'ei oz in fetg bi prau artificial, curdass puspei anavos sil medem scalem sco avon ca. 10 onns, nua ch'ins mo gudeva ella e deva nuot encunter, il tudestg numna quei «Raubbau». Cun quei che la vischnaunca ha stuiu prestar nuot lundervi, schai ei en siu interess de cultivar e mantener ella sco ei sedamonda oz. Quella cultivaziun sa daventar cheutras, che tala pastira obtegn mintg'onn in engrasch cun frina de Thomas (Thomasmehl) e sal de cali, ch'ei era gia daventau gl'atun 1950 per l'empremaga. Tochen che la producziun ei schi gronda sco oz, eis ei necessari ded impunder annualmein 4 kg frina de Thomas e 2 kg sal de cali per ara cun in cultem che cuntegn nitrogen supplementar de 2 kg per ara en fuorma ded ammon- ni calksalpeter. Ils societaris han obteniu per lur lavur de regia 1.— fr. per ura. La plantaziun ha custau annualmein per ara intrasglauter fr. 10.50, tenor las quintaziuns digl uffeci dil garnezi a Falera. Sco gl'ei vegniu ventilau cheusura stava negina grascha a disposiziun alla societad. Cun impunder lundervi il necessari cultem artificial e risguardar las sorts che vegnevan en damonda, ha ella giu malgrad quei cumplein success che va totalmein encunter las pretensiuns de bia purs che dian, ch'ei seigi de far negliu nuot auter che mo cun grascha e puschina. Nus schein, lezza ei il fundament della cultivaziun en in bein puril, denton ei quella buca sufficienta per cuntonscher il maximum de producziun senza risguardar era diversas sorts cultems gidonts leutier. Denton ston ins saver tgeinins che ston vegnir en damonda. En quei cass stueva igl engrasch cun cultem artificial esser cumpleins, pertgei che tuttas 4 substanzas nutritivas muncavan, pia sal de cali, phosphor,

nitroghen e caltschina. Igl administratur digl uffeci per promoziun della cultura de garnezi e truffels, sgr. ing. agr. R. Rütti, scolast d'agricultura al Plantahof ha dau il sequent rapport sur quella plantaziun per mauns della societad: «A nus ei negin exempel el Cantun Grischun enconuschents, dal qual ina societad ha giu sin pastira in semegliont success cun ina plantaziun communabla. Lur producziun che sto quintar cun in prezi per il dumiec de 40—50 cts. corrispunda a quella ded in menaschi puril, che vegn menaus sin dischenta moda, schilunsch che tal quenta era zatgei per ils cuosts della lavur, malgrad ch'ei vegn plantau ora sin in menaschi puril sin terren vegl cultivau. La societad de plantaziun «Pardi» Falera, ha mussau cun sia cultivaziun, co ins sa tras disponer en uorden e tras unir teoria e practica era haver ell'agricultura bials success. Negin che ha zacu viu la producziun de quella pastira, vegn a dir pli ch'ina cultivaziun razionala de funs maghers e de pastiras seigi nunpusseivla, ual il cuntrari ei il cass. En nies cantun anflein nus aunc oz en scadina vischnaunca gronds territoris de funs che savessen vegnir cultivai senza breigia, sche la bunaveglia e la capientscha per cultivaziun fussen avon maun. En quei liug maunca ei per ordinari. Daventass quei sin l'entira lingia fuss la basis de fein per nos muvels pli gronda, ch'ei ina caussa primara era pil pur muntagnard. La basis per gl' agen provediment el menaschi puril fuss era scaffida entras risguardar meglier ina pulita cultura ded èrs de graun e truffels. Enstagl cumprar gronds quantums strom havess ins tal ded atgna raccolta avon maun, ed ins spargnass al menaschi bia expensas nunnecessarias e savess impunder beinenqual franc per megliuraziuns ni per autras caussas las pli necessarias che mauncan fetg savens en bia loghens.»

* * *